

**SCIENCE**  
**PROBLEMS.UZ**

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences  
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

# Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10-maxsus  
son (5-jild)

**2025**

# **SCIENCEPROBLEMS.UZ**

## **IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI**

*№ 5/10 (5) – 2025*

## **АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

## **ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES**

**TOSHKENT-2025**

## **BOSH MUHARRIR:**

Isanova Feruza Tulqinovna

## **TAHRIR HAY'ATI:**

### *07.00.00- TARIX FANLARI:*

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

### *08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:*

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

### *09.00.00- FALSAFA FANLARI:*

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

### *10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:*

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

#### *12.00.00- YURIDIK FANLAR:*

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

#### *13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:*

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

#### *19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:*

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

#### *22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:*

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

#### *23.00.00- SIYOSIY FANLAR*

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

---

## **OAK Ro'yxati**

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

---

**“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari”** elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

**Muassis:** “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

### **Tahririyat manzili:**

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

[scienceproblems.uz@gmail.com](mailto:scienceproblems.uz@gmail.com)

### **Bog'lanish uchun telefon:**

(99) 602-09-84 (telegram).

**07.00.00 – TARIX FANLARI**

*Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li*

SUYIRLITEPA YODGORLIGIDA OLIB BORILGAN ARXEOLGIK TADQIQOTLAR

VA TOPILGAN AYRIM TANGALAR TAHLILI ..... 11-19

*Saidboboyeva Gulzora Nematjonovna*

O'ZBEKISTON ELEKTR ENERGETIKA SANOATI RIVOJIDA D.P.ROZITNING O'RNI ..... 20-24

*Umarov Sardor Yakubovich*

XX ASRNING OXIRI-XXI ASR BOSHIDA GERMANIYA DAVLAT MOLIIYASI VA

BIRLASHTIRISHNING MOLIIYAVII OQIBATLARI..... 25-31

*Eshonkulov Shaxzod Eshkuvatovich*

AHOLINING LOKAL-ETNOGRAFIK GURUHLARI VA ULAR BILAN BOG'LIQ

TOPONIMLAR ..... 32-37

*Olimov Nodirbek Anvarjon o'g'li*

QO'QON XONLIGI ETNIK HOLATIGA OID MA'LUMOTLAR

(“TARIXI SHOHRUXII” ASARI MISOLIDA) ..... 38-41

*Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Daminova Mashhuraxon*

DAVRIY MATBUOT VA UNING JAMIYAT TARAQQIIYOTIDAGI O'RNI..... 42-45

*Ahmedov Bahodir Ismailovich*

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR VAZIRLIGI AKADEMIYASINING

TARIXII BOSQICHLARI ..... 46-55

*Ravshanov Mahmud*

ALISHER NAVOIYNING ASARLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN

FOYDALANISH MAHORAT: YECHIMLAR VA ZAMONAVII YONDASHUV MASALALARI..... 56-59

*Asadova Ra'no Baymanovna*

O'ZBEKISTON VA HINDISTON O'RTASIDAGI ILM-FAN HAMKORLIGI TARIXI

VA ZAMONAVII BOSQICHLARI ..... 60-64

*Qurbonova Marg'uba*

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TIL SIYOSATI EVOLYUTSIYASI

VA MILLII IDENTITETNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARI

(1991–2025 YILLAR TAHLILI) ..... 65-68

*Kamolova Habiba Muhammadiyevna*

SOBIQ SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SHAHRISABZ IQTISODII

INFRATUZILMASIDAGI ZIDDIYATLI O'ZGARISHLAR ..... 69-74

*Ergashev Umar Kuziyevich*

XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGI G'UZOR BEKLIGI AHOLISI

TARIXI (HARDURI ETNOGRAFIK GURUHI MISOLIDA) ..... 75-79

*Ergashev Akhror*

THE FACTORS THAT HAVE LED TO INTERNAL CRISES IN PAKISTAN,

AND THE SUBSEQUENT STRENGTHENING OF THE MILITARY'S ROLE

IN THE COUNTRY'S POLITICAL LIFE ..... 80-88

|                                                                                                                                                                                                                                       |         |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| <i>Qurbonov Abbos Shonazarovich</i><br>SUN'YI INTELLEKT YORDAMIDA ARXIV HUJJATLARINI TAHLIL QILISH:<br>YANGI TARIXIY YONDASHUVLAR .....                                                                                               | 89-93   |
| <i>Esanova Nilufar</i><br>CHET EL INVESTITSİYALARINING O'ZBEKISTON SANOAT SIYOSATIDAGI O'RNI:<br>XALQARO HAMKORLIK TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL<br>(QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA) .....                                                  | 94-97   |
| <i>Askarxodjayev Yaminxon Muxammedovich</i><br>"MAORIF VA O'QUTG'UCHI" JURNALI "MEHNAT MAKTABI NIMA DEMAK?"<br>MAQOLASIDA O'ZBEKISTON SSRDA AMALIY TA'LIM G'OYASINING DASTLABKI<br>NAZARIY ASOSLARI (1925-YIL, 1-SONI MISOLIDA) ..... | 98-105  |
| <i>Ismatova Zulfizar</i><br>O'ZBEK MILLIY KIIYIMLARINING TAVSIFI VA TASNIFI .....                                                                                                                                                     | 106-114 |
| <i>Abdualimova Durdona Shavkat qizi</i><br>G'AZNAVIYLAR QUDRATINING YEMIRILISH NUQTASI.....                                                                                                                                           | 115-125 |
| <i>Xadjamuratova Matlyuba Xoshimovna</i><br>YOSHLARNI IJTIMOIIY HIMOYA QILISH – TADQIQOTLARNING MUHIM YO'NALISHI ....                                                                                                                 | 126-129 |
| <i>Elboyeva Shaxnoza</i><br>ILMIY RAHBARLIK VA INNOVATSION BOSHQARUVDA<br>O'ZBEK AYOL OLIMALARINING ROLI .....                                                                                                                        | 130-134 |
| <b>08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI</b>                                                                                                                                                                                                 |         |
| <i>Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna</i><br>O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA GEOLOGIYA VA YENGIL SANOAT TARMOQLARI<br>O'RTASIDAGI INTEGRATSIYANING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI .....                                                             | 135-142 |
| <i>Jumaniyazov Nodirbek Odilbek o'g'li</i><br>MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA<br>SANOAT TARKIBIY O'ZGARISHLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR<br>(XORAZM VILOYATI MISOLIDA) .....                                          | 143-151 |
| <i>Sharipova Gulchehra Farhod qizi</i><br>IMPROVING THE PRACTICAL MECHANISM OF EDUCATION QUALITY<br>MANAGEMENT BASED ON FOREIGN EXPERIENCE:<br>IN THE CASE OF JAPAN .....                                                             | 152-157 |
| <i>Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li</i><br>MARKAZIY OSIYO DAVLATLARIDA MAHALLIY BOSHQARUV TIZIMLARIDA SUN'IY<br>INTELLEKT QO'LLASH TAJRIBASI: O'ZBEKISTON UCHUN XULOSALAR .....                                                    | 158-162 |
| <i>Sharopov Nurmuhammad Bobirovich</i><br>DAVLAT SIYOSATI VA YASHIL IQTISODIYOT:<br>SUBSIDİYALAR, SOLIQ VA RAG'BATLAR .....                                                                                                           | 163-166 |
| <i>Ibragimov Nodir Nusriddinovich</i><br>AGRAR SEKTORNI INNOVATSION RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA EKONOMETRIK<br>PROGNOZLASH USHLARINING TAKOMILLASHTIRILGAN YONDASHUVLARI .....                                                         | 167-174 |

|                                                                                                                                                          |         |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| <i>Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich</i><br>CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH HAJMINI OSHIRISHDA<br>BOZOR MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH..... | 175-179 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|

## 09.00.00 – FALSAFA FANLARI

|                                                                                                                                                      |         |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| <i>Raupova Ra'no Sohibovna</i><br>GLOBALASHUV VA AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA IBN SINO MEROSIDAN<br>FOYDALANISH.....                                     | 180-184 |
| <i>Mamayusupov Umidjon Kurbanovich</i><br>JAMIYATNI BOSHQARISHDA ILMIY BASHORATNING METODOLOGIK<br>VA PROGNOSTIK VAZIFALARI .....                    | 185-189 |
| <i>Ergashev Ozodbek Shavkatovich</i><br>YANGI DAVR G'ARB FALSAFASIDA INSON MUAMMOSI .....                                                            | 190-194 |
| <i>Alimova Shaxnoza Xamidovna</i><br>NOGIRONLIGI BO'LGAN YOSHLARNING JAMIYAT HAYOTIDAGI TO'LAQONLI<br>ISHTIROKI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR .....        | 195-205 |
| <i>Tolipov Baxtiyor</i><br>YOSHLAR IQTISODIY FAOLLIGINING TARIXIY GENEZISI VA RIVOJLANISH OMILLARI                                                   | 206-211 |
| <i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i><br>AXBOROT TIZIMLARI, MAHSULOTLARI VA XIZMATLARIDAN AXBOROT<br>BIZNESI MUHITINI YARATISH ASOSLARI.....     | 212-218 |
| <i>Abdullayeva Ziyoda Nabiyevna</i><br>RAQAMLI JAMIYATDA AXLOQIY ISHONCHNI AVTOMATIK BAHOLASH TIZIMI .....                                           | 219-225 |
| <i>Yekubova Mavluda Iskandarovna</i><br>RAQAMLASHGAN JAMIYATDA KOMMUNIKATIV REALLIK VA KOMMUNIKATIV<br>RATSIONALLIK .....                            | 226-232 |
| <i>Madraximov Atabek Abduraximovich</i><br>EKOLOGIK TARBIYA HAMDA BILIM – EKOLOGIK MADANIYAT POYDEVORI .....                                         | 233-238 |
| <i>Рахматов Нуриддин Негкадамович</i><br>МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ<br>В ТВОРЧЕСТВЕ ХУСЕЙНА ВОИЗА КАШИФИ .....                   | 239-243 |
| <i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i><br>YOSHLAR ORASIDA GIYOHVAND MODDALAR VA SPIRTLILIKLARGA<br>QIZIQISHNING IJTIMOYIY SABAB VA OQIBATLARI .....   | 244-247 |
| <i>Xudoykulov Azamat Beshumovich, Saidov Shomahmud Azamat o'g'li</i><br>INSON FALSAFASI .....                                                        | 248-252 |
| <i>Baratova Madina Xasanovna</i><br>KAMBAG'AL OILA FARZANDLARINING IJTIMOYIY FAOLLIGINI TA'MINLASH:<br>INDIVIDUAL VA IJTIMOYIY OMILLAR .....         | 253-259 |
| <i>Ismoilov Maxamadixon Isroilovich</i><br>IQTISODIY ADOLAT VA FAROVONLIK FALSAFASI:<br>ETIK TAMOYILLAR VA IJTIMOYIY NOMUTANOSIBLIKLAR TAHLILI ..... | 260-269 |
| <i>Obidov Asliddin Shavkatovich</i><br>COSMIC UNITY AND MORAL CONSCIOUSNESS:<br>REINTERPRETING FARGHANI'S COSMOLOGY THROUGH CHITTICK'S LENS .....    | 270-274 |

## 10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

|                                                                                                                                                                                                            |         |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| <i>Kaniyazova Jupargul Orinbayevna</i><br>THE RETROSPECTIVE PLOT IN THE SHORT NOVELS OF CH. AITMATOV .....                                                                                                 | 275-280 |
| <i>Алиева Эльвина Аметовна, Нуруллаева Дилбар Алиевна</i><br>СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ СРАВНЕНИЯ НА ЛЕКСИЧЕСКОМ,<br>СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОМ И МОРФОЛОГИЧЕСКОМ УРОВНЯХ<br>(НА МАТЕРИАЛЕ РАССКАЗОВ А. И. КУПРИНА) ..... | 281-285 |
| <i>Sanaqulova Fayoza</i><br>REKLAMA MATNLARIDA METAFORA TURLARI VA YONDOSH HODISALAR .....                                                                                                                 | 286-289 |
| <i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i><br>THE THEME OF EXILE AND ALIENATION IN BYRON'S POETRY .....                                                                                                          | 290-293 |
| <i>Norqobilova Nigora Uralovna</i><br>O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI OLQISH VA QARG'ISH SO'ZLARING<br>LINGVOMADANIY SHARTLANISHI .....                                                                       | 294-298 |
| <i>Ahmedova Fayyoza Rashidovna</i><br>O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM RIVOJLANISHINING INFRATUZILMAVIY,<br>RAQAMLI VA SOTSIOMADANIY DRAYVERLARI .....                                                           | 299-306 |
| <i>Elmuratova Zamira Khodjamuratovna</i><br>SOME PECULARITIES OF ENGLISH, KARAKALPAK<br>AND TURKMEN PROVERBS ABOUT LABOR .....                                                                             | 307-310 |

## 12.00.00 – YURIDIK FANLAR

|                                                                                                                                                                                                |         |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| <i>Sultanova Sabohat Alisherovna</i><br>FURTHER DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE FOR ASSESSMENT OF REGULATORY<br>IMPACT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AS AN ELEMENT OF<br>"SMART REGULATION" ..... | 311-317 |
| <i>Qushboqov Shohrux Xasan o'g'li</i><br>JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARINING TURLARI VA ULARNING<br>FUQAROLIK-HUQUQIY MAQOMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI<br>BORASIDA AYRIM MULOHAZALAR .....   | 318-328 |
| <i>Egamberdiyev Vohidjon Otabekovich</i><br>JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARIDAN OZOD ETILGAN SHAXSLARNI IJTIMOY<br>REABILITATSIYA QILISH VA MOSLASHTIRISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH .....        | 329-339 |
| <i>Xushvaqtov O'tkir Temirovich</i><br>VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN JINOYATLAR<br>PROFILAKTIKASI BO'YICHA MILLIY QONUNCHILIK NORMALARI TAHLILI .....                          | 340-346 |
| <i>Leonid Khvan Borisovich, Zilola Gulimova</i><br>THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PUBLIC ADMINISTRATION .....                                                                        | 347-353 |
| <i>Normatova Shirin Abdalnabiyevna</i><br>XOTIN-QIZLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIKKA QARSHI KURASH BO'YICHA MILLIY<br>QONUNCHILIKDAGI BO'SHLIQLAR TAHLILI .....                                     | 354-362 |

|                                                                                                                                        |         |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| <i>Каюмова Асая Султномуродовна</i><br>ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ РЕФОРМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ:<br>ПРАКТИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ .....       | 363-368 |
| <i>Abdullayeva Sabohat Asatullo qizi</i><br>KRIPTOAKTIVLARGA OID JINOYATLAR VA XALQARO HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ...                     | 369-377 |
| <i>Imomniyozov Doniyorbek Baxtiyor o'g'li</i><br>VIRTUAL MULKNING HUQUQIY REJIMI: SUI GENERIS YONDASHUV .....                          | 378-392 |
| <i>Amonov Zavqiddin</i><br>ISLOM HUQUQIDA MULKIY HUQUQLAR PARADIGMASI .....                                                            | 393-400 |
| <i>Saidmuradov Najmiddin Nabijonovich</i><br>YUQORI INSTANSIYA SUDLARIDA PROKUROR ISHTIROKINING<br>JINOYAT-PROTSESSUAL JIHATLARI ..... | 401-405 |
| <i>Makhmudjanova Mokhirakhon</i><br>ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN ENSURING GENDER EQUALITY .....                             | 406-411 |
| <i>Нормуродова Азиза Азимжон кизи</i><br>СЕКСУАЛЬНОЕ НАСИЛИЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИЗОБРАЖЕНИЙ:<br>ПОНЯТИЕ, ФОРМЫ И ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ .....  | 412-418 |

### **13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI**

|                                                                                                                                                                                                                                                                                          |         |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| <i>Utkirov Nusrat</i><br>BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA HARAKAT SIFATLARINI<br>RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA MUAMMOLI-<br>MODULLI YONDASHUVLAR .....                                                                                                         | 419-424 |
| <i>Jamolova Shahlo Qobilovna</i><br>BO'LAJAK FIZIKA FANI O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLIGINI DASTURIY<br>TA'LIM VOSITALARIDAN FOYDALANIB RIVOJLANTIRISH METODIKASI<br>("REAL GAZLAR. MOLEKULALARARO O'ZARO TA'SIR. REAL GAZLAR.<br>VAN-DER-VAALS TENGLAMASI" MAVZU MISOLIDA) ..... | 425-428 |
| <i>Rasulova Moxidil</i><br>TIBBIYOT TA'LIMI TIZIMIDA FUNDAMENTAL FANLARNI O'ZLASHTIRISHDA TALABALAR<br>BILIMINI BAHOLASHNING ASOSIY SABABLARI VA DIDAKTIK IMKONIYATLARI .....                                                                                                            | 429-438 |
| <i>Ismailov Oybek Abdurasulovich</i><br>ANESTEZIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA ENTRUSTABLE PROFESSIONAL<br>ACTIVITIES (EPA) TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANIB TALABALARGA MALAKAVIY<br>TA'LIM BERISH .....                                                                                          | 439-445 |
| <i>Davlatova Nilufar Vosiljonovna</i><br>BO'LAJAK IQTISODCHI MUTAXASSISLARNING KREATIV IQTISODIY FIKRLASHINI<br>RIVOJLANTIRISHDA PROBLEMALI VA LOYIHALI O'QITISH TEXNOLOGIYALARI .....                                                                                                   | 446-449 |

**Received:** 20 October 2025  
**Accepted:** 15 November 2025  
**Published:** 30 November 2025

*Article / Original Paper*

## **THE PHILOSOPHY OF ECONOMIC JUSTICE AND WELL-BEING: AN ANALYSIS OF ETHICAL PRINCIPLES AND SOCIAL INEQUALITIES**

**Ismoilov Makhamadikhon Isroilovich**

Professor of Namangan State Technical University,  
Doctor of Philosophy

**Abstract.** The article explores the philosophy of the green economy through the lens of harmony between economic growth and environmental ethics. Based on the paradigm of sustainable development, the study substantiates the need to restore the ontological balance between humans and nature. It analyzes the philosophical and ethical dimensions of green finance, carbon neutrality, and ecological innovation. As a result, a conceptual model is proposed to integrate economic efficiency with ecological justice, emphasizing the moral dimension of economic decision-making.

**Keywords:** green economy, environmental philosophy, sustainable development, carbon neutrality, green finance, ecological justice, moral responsibility, ecological innovation, resource efficiency, economic ethics.

## **IQTISODIY ADOLAT VA FAROVONLIK FALSAFASI: ETIK TAMOYILLAR VA IJTIMOYIY NOMUTANOSIBLIKLER TAHLILI**

**Ismoilov Maxamadixon Isroilovich**

Namangan davlat texnika universiteti professori,  
falsafa fanlari doktori

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada yashil iqtisodiyot falsafasi iqtisodiy manfaat va ekologik axloqiylik o'rtasidagi uyg'unlik tamoyillari nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotda barqaror rivojlanish konsepsiyasi asosida iqtisodiy o'sish jarayonida inson va tabiat o'rtasidagi ontologik muvozanatni tiklash zarurati asoslanadi. Shuningdek, ekologik javobgarlik, resurs tejamkorlik, uglerod neytralligi, yashil moliya va innovatsion texnologiyalarni joriy etishning falsafiy hamda axloqiy jihatlari o'rganiladi. Maqola natijasida iqtisodiy samaradorlik va ekologik adolat uyg'unlashuvi uchun konseptual yondashuvlar ishlab chiqiladi.

**Kalit so'zlar:** yashil iqtisodiyot, ekologik falsafa, barqaror rivojlanish, axloqiy mas'uliyat, uglerod neytralligi, yashil moliya, ekologik adolat, resurs tejamkorlik, ekologik innovatsiya, iqtisodiy axloq.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI10Y2025N41>

**Kirish.** Global iqtisodiy va ijtimoiy sharoitda iqtisodiy adolat va farovonlik masalalari nafaqat nazariy muammo sifatida, balki davlat siyosati va xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlarida markaziy o'rin egallamoqda. Globalizatsiya, texnologik inqirozlar, pandemiya oqibatlari va geosiyosiy o'zgarishlar ijtimoiy nomutanosibliklarni keskinlashtirib, boylik va resurslarning tengsiz taqsimlanishiga olib kelmoqda [1]. Jahon Boylik va Daromad Nomutanosibligi Bazasi (World Inequality Database, 2024) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo boyligining eng yuqori 1 foizi global mol-mulkning 45 foizidan ortig'ini nazorat qiladi, bu esa ijtimoiy adolatning sustlashishini ko'rsatadi [2]. Shu bilan birga, global Gini koeffitsienti 0,68 darajasida saqlanib, ijtimoiy va iqtisodiy tengsizlikning yuqori darajada barqarorligini tasdiqlaydi [2].

BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP, 2023) hisobotlariga ko'ra, 170 dan ortiq mamlakatda Inson Taraqqiyoti Indeksi (HDI) o'sish sur'atlari sekinlashgan, ayrim past daromadli mamlakatlarda esa HDI ko'rsatkichlari pandemiya davrida pasaygan. Bu farovonlik va adolat o'rtasidagi nomutanosiblikni ko'rsatib, resurslarni qayta taqsimlash bilan birga axloqiy tamoyillarga asoslangan siyosatning zarurligini bildiradi [3].

Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO, 2024) hisobotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha 2 milliarddan ortiq kishi norasmiy yoki past daromadli ish sharoitida faoliyat yuritmoqda va ularning ko'pchiligi ijtimoiy himoyadan mahrum [4]. OECDning "Inclusive Growth" konsepsiyasida ta'kidlanishicha, iqtisodiy o'sishning o'zi jamiyatdagi adolat va barqaror farovonlikni ta'minlamaydi; buning uchun teng imkoniyatlar, axloqiy tamoyillar, ijtimoiy ishonch tizimlari va institutsional barqarorlik zarur [5].

Falsafiy nuqtai nazardan, iqtisodiy adolat resurslarni qayta taqsimlashga doir siyosiy qarorlar bilan cheklanmaydi, balki inson huquqlari, ijtimoiy mas'uliyat va etik normalarni ham o'z ichiga oladi. John Rawlsning "Adolat nazariyasi" adolatni ijtimoiy institutlar orqali taqsimlovchi va imkoniyat yaratuvchi sifatida ko'rsatadi, Amartya Senning "Qobiliyatlar yondashuvi" esa farovonlikni insonning real imkoniyatlari bilan o'lchashni taklif qiladi. Shu nuqtai nazardan, iqtisodiy adolat va farovonlik konsepsiyasi nafaqat normativ tamoyil, balki amaliy siyosatning falsafiy poydevori sifatida xizmat qiladi [1][3].

Shu bilan birga, pandemiya davrida yuqori daromadli davlatlar global boylikning 80 foizini saqlab qolgan bo'lsa, past daromadli mamlakatlarda aholining 40 foizi asosiy ijtimoiy xizmatlardan foydalana olmaganligi kuzatildi, bu esa iqtisodiy o'sish va farovonlik o'rtasidagi keskin nomutanosiblikni ko'rsatadi [2][4]. Shu sababli, mazkur maqola iqtisodiy adolatning etik tamoyillari va ijtimoiy nomutanosibliklar mexanizmlarini falsafiy, institutsional va empirik jihatdan tahlil qilishga qaratilgan.

Shuningdek, iqtisodiy adolat va farovonlik masalalari ijtimoiy barqarorlik bilan chambarchas bog'liqdir. Global tajribadan ko'rinib turibdiki, boylikning tengsiz taqsimlanishi ijtimoiy norozilik, siyosiy beqarorlik va iqtisodiy inqiroz xavfini oshiradi [1]. Masalan, OECD mamlakatlarida so'nggi o'n yil ichida iqtisodiy o'sish sur'atlari barqaror bo'lishiga qaramay, past va o'rta daromadli qatlamlar o'rtasidagi daromad farqi sezilarli darajada oshgan. Bu esa iqtisodiy siyosat va barqaror farovonlikni shakllantirish jarayonida nafaqat resurslarni qayta taqsimlash, balki ijtimoiy himoya, mehnat huquqlari va teng imkoniyatlar tizimini mustahkamlash zaruratini ko'rsatadi.

Falsafiy tahlil nuqtai nazaridan, iqtisodiy adolat va farovonlik konsepsiyasi inson huquqlari, etik qadriyatlar va siyosiy institutlar bilan uzviy bog'langan murakkab tizim sifatida ko'riladi. John Rawlsning "Adolat nazariyasi" jamiyatda teng imkoniyat yaratish va adolatni institutsional mexanizmlar orqali ta'minlashni, Amartya Senning yondashuvi esa farovonlikni insonning real qobiliyatlari va imkoniyatlari bilan o'lchashni taklif qiladi. Shu jihatdan, adolatli va barqaror iqtisodiy siyosat nafaqat resurslarni samarali taqsimlash, balki axloqiy, ijtimoiy va institutsional tamoyillarni uyg'unlashtirishni talab qiladi. Mazkur maqola shularning barcha jihatlarini falsafiy va empirik tahlil orqali ochib berishga qaratilgan.

**Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.** Iqtisodiy adolat va farovonlik falsafasi bo'yicha ilmiy adabiyotlarda turli nazariy va metodologik yondashuvlar ilgari surilgan. John Rawlsning "Adolat nazariyasi" asarida adolat jamiyatda teng imkoniyatlar yaratish va resurslarni ijtimoiy institutsiyalar orqali taqsimlash asosida shakllanishi lozimligi ta'kidlangan [6]. Rawlsning

distributiv adolatga asoslangan yondashuvi nafaqat normativ tamoyil sifatida, balki iqtisodiy siyosat va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash mexanizmi sifatida amaliy qo'llanishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, adolat faqat moliyaviy resurslarni taqsimlash bilan cheklanmaydi, balki ijtimoiy institutlar, huquqiy tizim va davlatning siyosiy irodasi bilan uyg'unlashgan murakkab konsepsiya sifatida qaraladi.

Amartya Senning "Qobiliyatlar yondashuvi" farovonlikni insonning haqiqiy imkoniyatlari, tanlov erkinligi va ijtimoiy integratsiya bilan o'lchashni taklif qiladi [7]. Senning yondashuvi iqtisodiy adolatni shunchaki resurslar ulushi bilan emas, balki insonning haqiqiy qobiliyatlari va imkoniyatlari bilan baholashni nazarda tutadi. Bu konsepsiya ijtimoiy siyosatni faqat moliyaviy resurslar taqsimlash bilan cheklemasdan, bandlik, ta'lim, sog'liqni saqlash va siyosiy ishtirokni kengaytirish orqali jamiyatning farovonligini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Empirik tadqiqotlar ham iqtisodiy adolat va farovonlik o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqlaydi. Piketty (2021) boylik va daromad nomutanosibligi global iqtisodiyotdagi barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatishini ko'rsatgan [8]. Uning tahlillariga ko'ra, yuqori daromadli qatlamlarning daromad ulushi oshgani sayin past qatlamlarning farovonlik darajasi sustlashadi, bu esa ijtimoiy barqarorlik va adolatga tahdid soladi. Kuzatuvchi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Gini koeffitsienti 0,6 dan yuqori bo'lgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sishning ijtimoiy farovonlikka ta'siri sezilarli darajada kamayadi [9].

Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO, 2024) hisobotlariga ko'ra, norasmiy ish sharoitidagi ishchilar soni 2 milliarddan ortiq bo'lib, ularning ko'pchiligi ijtimoiy himoyadan mahrum [10]. Bu esa adolatli bandlik va mehnat bozoridagi tenglikni ta'minlash masalalarini dolzarb qiladi. Shu bilan birga, OECDning Inclusive Growth konsepsiyasida ta'kidlanishicha, iqtisodiy o'sishning o'zi yetarli emas; teng imkoniyatlar, barqaror siyosat mexanizmlari va institutsional barqarorlikni joriy etish muhim [11].

Falsafiy va ijtimoiy nuqtai nazardan, Karl Polanyi "Ijtimoiy iqtisodiyot" asarida bozor mexanizmlari bilan ijtimoiy barqarorlik o'rtasidagi ziddiyatni tahlil qilgan [12]. U ijtimoiy himoya va adolatni iqtisodiy siyosatning ajralmas qismi sifatida ko'radi. Shu nuqtai nazardan, adolat va farovonlik faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan emas, balki ijtimoiy institutlar va axloqiy normalar bilan mustahkamlanadi.

Maqolalar va monografiyalar tahlilida Shiller (2019) va Stiglitz (2019) iqtisodiy nomutanosiblikning ijtimoiy va siyosiy oqibatlarini ko'rsatadi [15]. Ularning tahlillari boylikni adolatli taqsimlash va barqaror farovonlikni ta'minlash uchun soliq siyosati, ijtimoiy himoya, moliyaviy inkluziya va ta'lim tizimini rivojlantirish zaruratini asoslaydi. Shu bilan birga, Nussbaum va Senning (1993) konsepsiyalari inson qobiliyatlarini rivojlantirish va teng imkoniyatlarni ta'minlashni farovonlik va adolat bilan uzviy bog'laydi [13].

Yaqin yillarda olib borilgan tadqiqotlar ham empirik jihatdan iqtisodiy adolat va farovonlik o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqlaydi. UNDP (2023) ma'lumotlariga ko'ra, HDI va Gini koeffitsiyenti o'rtasidagi teskari bog'liqlik 0,7 darajasida bo'lib, yuqori darajadagi tengsizlik inson taraqqiyoti indeksini sezilarli darajada pasaytiradi [14]. Shuningdek, Stiglitz (2019) ijtimoiy himoya va barqaror iqtisodiy siyosatni integratsiyalash orqali nomutanosibliklarni kamaytirish zarurligini ta'kidlaydi [15].

Shu bilan birga, xalqaro tadqiqotlar iqtisodiy adolat va farovonlikni oshirishning institutsional mexanizmlarini ham ko'rsatadi. Jahon banki va OECD hisobotlarida integrativ siyosat, soliq tizimi islohoti, moliyaviy inkluziya va bandlikni kengaytirish orqali farovonlikni

oshirish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan [9][11]. Shu asosda, iqtisodiy adolat va farovonlik falsafasi nafaqat normativ yondashuv, balki empirik va institutsional dalillar bilan qo'llab-quvvatlangan kompleks konsepsiya sifatida qaralishi lozim.

Tadqiqot adabiyotlari shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy adolatni falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilishda Rawlsning adolat nazariyasi va Senning qobiliyatlar yondashuvi asosiy metodologik platforma sifatida xizmat qiladi. Rawlsning "A Theory of Justice" asarida ijtimoiy institutlar eng kam resursga ega qatlam manfaatini maksimal darajada ta'minlashi kerakligi ta'kidlanadi, bu iqtisodiy nomutanosiblikni baholashda normativ mezon sifatida qabul qilinadi. Shu bilan birga, Senning "Development as Freedom" yondashuvi farovonlikni nafaqat iqtisodiy resurslar, balki inson imkoniyatlarini kengaytirish bilan bog'laydi, bu esa O'zbekiston va Markaziy Osiyo mamlakatlarida iqtisodiy adolatni baholashga yangi falsafiy ramka beradi. Pikettyning "Capital and Ideology" asari esa daromad va boylik taqsimotidagi struktural farqliliklarni tarixiy va siyosiy kontekstda izohlash orqali iqtisodiy nomutanosiblikni tahlil qilishda empiric yondashuvni mustahkamlaydi.

Empirik tadqiqotlar ham iqtisodiy adolat va farovonlikni o'rganishda muhim ahamiyatga ega. World Inequality Database va UNDP ma'lumotlari global boylik va farovonlik ko'rsatkichlarini taqqoslash imkonini beradi, bu esa mamlakatlararo falsafiy tahlil uchun asos bo'ladi. Masalan, Gini koeffitsiyenti, HDI va bandlik darajasi kabi indikatorlar O'zbekiston va Qozog'iston kabi Markaziy Osiyo davlatlari bilan rivojlangan Yevropa va Osiyo mamlakatlari o'rtasidagi nomutanosiblikni aniq ko'rsatadi [9][10]. ILO va OECD hisobotlarida ta'kidlangan ijtimoiy siyosat samaradorligi va bandlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, iqtisodiy adolatni amalga oshirishda institutlarning muhim rolini tasdiqlaydi, bu esa iqtisodiy farovonlik va etik tamoyillarni integratsiyalashga imkon yaratadi.

Shuni ta'kidlash joizki, mavjud adabiyotlar iqtisodiy adolat va farovonlikni faqat iqtisodiy parametrlar bilan chegaralash noto'g'ri ekanini ko'rsatadi. Adolat va farovonlikning falsafiy tahlili inson qobiliyatlari, institutlar samaradorligi va ijtimoiy siyosat integratsiyasi orqali amalga oshirilishi lozim. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston va Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun mavjud nomutanosibliklar ijtimoiy institutsional islohotlar, bandlikni qo'llab-quvvatlash, ta'lim va sog'liqni saqlash imkoniyatlarini kengaytirish orqali kamaytirish mumkin. Shuningdek, global va xalqaro tajribalarni o'rganish adolatni amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish va mamlakatlararo solishtirma falsafiy tahlil uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

**Tadqiqot metodologiyasi.** Ushbu maqolada iqtisodiy adolat va farovonlikning falsafiy, empirik va institutsional jihatlarini o'rganish uchun kompleks tadqiqot metodologiyasi qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi bir nechta o'zaro bog'langan bosqichlardan iborat bo'lib, ular normativ falsafiy yondashuv, empirik tahlil va statistika asosida integrativ tarzda ishlab chiqildi. Birinchi bosqichda normativ va falsafiy tahlil yondashuvi qo'llanildi; bunda Rawlsning distributiv adolat nazariyasi, Senning qobiliyatlar yondashuvi hamda Nussbaum va Polanyi kabi olimlarning iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlik konsepsiyalari tahlil qilindi [6][7][12]. Ushbu bosqichda mavzuga oid xalqaro ilmiy manbalar, monografiyalar va maqolalar tizimli tarzda o'rganildi, ularning ijtimoiy va iqtisodiy nazariy asoslari izohlandi. Falsafiy tahlil orqali adolat va farovonlikning ijtimoiy institutlar, etik normalar va inson qobiliyatlari bilan uzviy bog'liqligi aniqlanib, maqola nazariy poydevori mustahkamlandi.

Ikkinchi bosqichda empirik va statistik metodlar asosida ijtimoiy nomutanosiblik va iqtisodiy adolat indikatorlari o'rganildi. Bu bosqichda World Inequality Database, UNDP Human Development Report, ILO va OECD kabi xalqaro tashkilotlarning statistik ma'lumotlaridan foydalanildi [9][10][11][14]. Tadqiqotda korrelyatsion va regressiv tahlil metodlari, shuningdek, Gini koeffitsiyenti, HDI, boylik ulushi va daromad taqsimoti ko'rsatkichlari integrativ tarzda qo'llanildi. Shu bilan birga, tadqiqot institutsional va ijtimoiy siyosatlarini ham tahlil qildi; ya'ni, iqtisodiy siyosat, soliq tizimi, ijtimoiy himoya va bandlik siyosatining adolat va farovonlikka ta'siri ko'rib chiqildi. Ushbu yondashuv maqolaga ijtimoiy va iqtisodiy nomutanosibliklarning sabab-oqibat mexanizmlarini aniqlash, adolat va farovonlikni oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

**Tahlil va natijalar.** Iqtisodiy adolat va farovonlikni empirik va falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilish zamonaviy iqtisodiyot, ijtimoiy siyosat va institutsional nazariya kontekstida dolzarb masala sifatida namoyon bo'ladi. Global iqtisodiy tizimdagi boylik va daromad taqsimoti nomutanosibliklari, ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi farqlar, shuningdek, davlat institutlarining samaradorligi va ijtimoiy himoya mexanizmlarining yetarliligi farovonlik va distributiv adolatni shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan, Rawlsning adolat nazariyasi, Senning qobiliyatlar yondashuvi va Pikettyning boylik va ideologiya konsepsiyasi empirik faktlar bilan falsafiy konseptlarni uyg'unlashtirish imkonini beradi, shuningdek, ijtimoiy nomutanosibliklarni kamaytirish va imkoniyatlar tengligini oshirish strategiyalarini ishlab chiqish uchun nazariy asos yaratadi. O'zbekiston, Qozog'iston kabi Markaziy Osiyo davlatlari hamda Janubiy Koreya, Yaponiya, Germaniya va Shvetsiya kabi rivojlangan Yevropa va Osiyo mamlakatlarining tajribasi tahlil qilinib, mamlakatlararo ijtimoiy va iqtisodiy nomutanosiblikning turlicha ifodalari, distributiv adolat va farovonlikni amalga oshirish mexanizmlari aniqlanadi.

Empirik tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlarida bandlik, ta'lim va sog'liq imkoniyatlarining cheklanganligi, norasmiy ishchilar ulushi, shuningdek, ijtimoiy himoya mexanizmlarining yetarli emasligi ijtimoiy nomutanosiblikni kuchaytiradi. Shu bilan birga, rivojlangan Yevropa va Osiyo mamlakatlarida institutlar samaradorligi, keng qamrovli ijtimoiy siyosat va bandlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari farovonlikni falsafiy jihatdan uyg'unlashtiradi. Bu esa distributiv adolat va imkoniyatlar tengligini ta'minlashda davlat institutlari va siyosatining beqiyos rolini ko'rsatadi. Empirik ma'lumotlar asosida mamlakatlararo solishtirma tahlil adolatni amalga oshirish mexanizmlari, ijtimoiy siyosat samaradorligi va farovonlikni oshirish strategiyalari bo'yicha konseptual tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Shu asosda, tahlil va natijalar bo'limi mamlakatlararo taqqoslashni empirik va falsafiy interpretatsiyalar bilan uyg'unlashtiradi. Har bir mamlakat misolida iqtisodiy adolat va farovonlikni oshirish mexanizmlari, ijtimoiy siyosatning samaradorligi, norasmiy ishchilar holati va imkoniyatlarni kengaytirish strategiyalari falsafiy va nazariy jihatdan baholanadi. Bunday yondashuv, ayniqsa, O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari uchun adolatni oshirish, ijtimoiy nomutanosibliklarni kamaytirish, farovonlikni yaxshilash va resurslarni samarali taqsimlash bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Shu tarzda, empirik natijalar va falsafiy tahlil birlashtirilgan holda iqtisodiy adolat va farovonlikning institutsional va ijtimoiy mexanizmlari chuqurroq tushuniladi.

Tahlil va natijalar bo'limida mamlakatlararo empirik ma'lumotlar va falsafiy konseptlarni uyg'unlashtirish orqali iqtisodiy adolat va farovonlikning hozirgi holati chuqur tahlil qilinadi. Boylik va daromad taqsimoti, farovonlik indikatorlari, bandlik va ijtimoiy siyosat mexanizmlari asosida O'zbekiston, Markaziy Osiyo davlatlari, Janubiy Koreya, Yaponiya, Shvetsiya va AQSh kabi mamlakatlar solishtirma tarzda ko'rib chiqildi. Empirik natijalar ko'rsatadiki, rivojlanayotgan davlatlarda ijtimoiy nomutanosiblik yuqori bo'lib, past va o'rta qatlamlar imkoniyatlari cheklangan, bu distributiv adolat va farovonlikni oshirishda institutsional islohotlar zaruratini oshiradi. Shu bilan birga, rivojlangan mamlakatlarda boylik va farovonlik nisbatan adolatli taqsimlangan bo'lib, institutlar samaradorligi, bandlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari va ijtimoiy siyosat orqali farovonlik falsafiy jihatdan uyg'unlashtirilgan. Ushbu yondashuv mamlakatlararo taqqoslash, ijtimoiy siyosat samaradorligi va distributiv adolatni oshirish strategiyalarini ishlab chiqish uchun ilmiy asos yaratadi hamda empirik faktlar bilan falsafiy interpretatsiyani birlashtiradi.

Mamlakatlararo boylik va daromad taqsimotini tahlil qiladi. Empirik ma'lumotlar O'zbekiston va Qozog'istonda nomutanosiblik yuqoriligini, rivojlangan Yevropa va Osiyo mamlakatlarida esa taqsimot nisbatan adolatli ekanligini ko'rsatadi. Ushbu tafovutlar distributiv adolat va farovonlikni amalga oshirish mexanizmlarini falsafiy va ijtimoiy nuqtai nazardan baholash imkonini beradi (1-jadval).

**1-jadval.****Daromad va boylik taqsimotining empirik-falsafiy tavsifi**

| <b>Davlat</b>  | <b>Boylik va daromad taqsimoti tendensiyasi</b> | <b>Ijtimoiy qatlamlar farqi</b>                                         | <b>Falsafiy izoh</b>                                        |
|----------------|-------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| O'zbekiston    | O'rtacha nomutanosiblik mavjud                  | O'rta qatlam barqaror, yuqori qatlam ustunligi seziladi                 | Rawls prinsipiga ko'ra, distributiv adolatni oshirish zarur |
| Qozog'iston    | Nomutanosiblik yuqori                           | Eng boy qatlam ustun, past qatlam imkoniyatlari cheklangan              | Ijtimoiy himoya mexanizmlarini kuchaytirish talab etiladi   |
| Janubiy Koreya | Nomutanosiblik past                             | Markaziy va past qatlamlar imkoniyatlari kengaygan                      | Adolat va farovonlik uyg'unligi yuqori                      |
| Yaponiya       | Nomutanosiblik past                             | Past qatlam imkoniyatlari yetarli, markaziy qatlam barqaror             | Senning qobiliyatlar yondashuvi bilan uyg'un                |
| Shvetsiya      | Nomutanosiblik juda past                        | Barqaror ijtimoiy qatlamlar, eng past qatlam ehtiyojlari qamrab olingan | Falsafiy jihatdan ideal adolat holati                       |
| AQSh           | Nomutanosiblik yuqori                           | O'rta qatlam o'rtacha, yuqori qatlam ustunligi kuchli                   | Adolat va imkoniyatlar tafovuti katta                       |

Manba: Muallif tomonidan tuzilgan

Empirik va falsafiy tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston va Qozog'istonda boylik va daromad taqsimoti yuqori darajada nomutanosib bo'lib, aholining past va o'rta qatlamlari moliyaviy va ijtimoiy imkoniyatlardan yetarlicha foydalana olmaydi. Ushbu holat distributiv adolatni amalga oshirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash masalalarini dolzarb qiladi. Boylik va daromad tafovutlari nafaqat iqtisodiy o'sish sur'atlarini sekinlashtiradi, balki ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi nomutanosibliklar, imkoniyatlar notengligi va ijtimoiy norozilik kabi ijtimoiy-madaniy muammolarni kuchaytiradi. Shu nuqtai nazardan, Rawlsning adolat nazariyasi va Senning qobiliyatlar yondashuvi boylik taqsimotidagi nomutanosibliklarni baholash va ijtimoiy farovonlikni oshirish uchun nazariy asos vazifasini bajaradi. Solishtirma tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, rivojlangan Yevropa va Osiyo mamlakatlarida boylikning

nisbatan adolatli taqsimlanishi, institutlar samaradorligi, keng qamrovli ijtimoiy siyosat va bandlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari orqali farovonlikni falsafiy jihatdan uyg'unlashtirishga imkon beradi.

Jadvaldagi empirik ma'lumotlarni falsafiy interpretatsiya bilan tahlil qilganda, boylik va daromad nomutanosibligi iqtisodiy, ijtimoiy va etik jihatlarni o'zaro bog'laydi. Nomutanosiblikning yuqoriligi adolatni ta'minlash mexanizmlarining samaradorligini oshirish va institutsional islohotlarni kuchaytirishni talab qiladi. Shu asosda, O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari uchun boylikni adolatli taqsimlash, ijtimoiy siyosat samaradorligini oshirish, bandlikni kengaytirish va farovonlikni yaxshilash bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqish ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega. Empirik faktlar va falsafiy konseptlarni birlashtirish orqali distributiv adolatning ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlarini chuqurroq tushunish, shuningdek, siyosiy va iqtisodiy qarorlar qabul qilishda dalillarga asoslangan strategiyalarni shakllantirish imkoniyati yaratiladi.

## 2-jadval.

### Farovonlik va inson imkoniyatlarining empirik-falsafiy tavsifi

| Davlat         | Farovonlik indikatorlari             | Ta'lim va sog'liq imkoniyatlari                 | Bandlik va ish sharoitlari          | Falsafiy izoh                                                   |
|----------------|--------------------------------------|-------------------------------------------------|-------------------------------------|-----------------------------------------------------------------|
| O'zbekiston    | O'rtacha farovonlik                  | Ta'lim va sog'liq imkoniyatlari cheklangan      | Bandlik barqaror, lekin past        | Qobiliyatlarni kengaytirish va adolatni oshirish zarur          |
| Qozog'iston    | Farovonlik o'rtacha                  | Ta'lim va sog'liq imkoniyatlari rivojlanayotgan | Bandlik barqaror                    | Senning yondashuvi orqali farovonlikni oshirish tavsiya etiladi |
| Janubiy Koreya | Yuqori farovonlik                    | Ta'lim va sog'liq imkoniyatlari kengaygan       | Bandlik barqaror va samarali        | Adolat va farovonlik uyg'unligi yuqori                          |
| Yaponiya       | Yuqori farovonlik                    | Sifatli ta'lim va sog'liq                       | Ish sharoitlari optimal             | Qobiliyatlar yondashuvi bilan uyg'un                            |
| Germaniya      | Farovonlik yuqori                    | Ta'lim va sog'liq imkoniyatlari kengaygan       | Bandlik va ish sharoitlari samarali | Institutsional mexanizmlar adolatni mustahkamlaydi              |
| Shvetsiya      | Eng yuqori farovonlik                | Ta'lim va sog'liq imkoniyatlari mukammal        | Bandlik sharoitlari barqaror        | Ideal institutsional adolat misoli                              |
| AQSh           | Farovonlik yuqori, lekin nomutanosib | Ta'lim va sog'liq imkoniyatlari farqlar bilan   | Ish sharoitlari va bandlik o'rtacha | Adolat va farovonlik tafovutlari mavjud                         |

Manba: Muallif tomonidan tuzilgan

Empirik tahlil shuni ko'rsatadiki, mamlakatlararo farovonlik ko'rsatkichlari va ijtimoiy siyosat samaradorligi jihatida sezilarli farqlar mavjud. O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlarida bandlikni qo'llab-quvvatlash, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlari orqali farovonlikni oshirish mexanizmlari nisbatan cheklangan bo'lib, bu aholining past va o'rta qatlamlarida imkoniyatlar notengligi va ijtimoiy nomutanosibliklarni kuchaytiradi. Shu bilan birga, rivojlangan Yevropa va Osiyo mamlakatlarida ijtimoiy siyosat mexanizmlari, bandlikni qo'llab-quvvatlash dasturlari va resurslarni samarali taqsimlash tizimlari farovonlikni falsafiy jihatdan uyg'unlashtiradi va distributiv adolatni mustahkamlaydi. Empirik ma'lumotlar,

shuningdek, ijtimoiy siyosatning samaradorligi va farovonlikni oshirishga qaratilgan strategiyalarning mamlakatlararo farqlarini aniq ko'rsatadi.

Jadvaldagi indikatorlarni falsafiy tahlil bilan birlashtirganda, farovonlikni oshirish va ijtimoiy nomutanosibliklarni kamaytirish masalalari nafaqat iqtisodiy, balki etik va ijtimoiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega ekanligi namoyon bo'ladi. Ushbu tafovutlar distributiv adolatni ta'minlash, bandlikni kengaytirish va imkoniyatlar tengligini yaratish bo'yicha institutsional islohotlar zaruratini oshiradi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari uchun ijtimoiy siyosat samaradorligini kuchaytirish, resurslarni adolatli taqsimlash va farovonlikni oshirish bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqish ilmiy va amaliy jihatdan muhim hisoblanadi. Empirik faktlar va falsafiy konseptlarni uyg'unlashtirish orqali farovonlikni oshirishning optimal mexanizmlari, ijtimoiy siyosatning samaradorligi va distributiv adolatning ijtimoiy oqibatlarini chuqurroq tushunish imkoniyati yaratiladi.

### 3-jadval.

#### Ijtimoiy siyosat va adolatni amalga oshirishning empirik-falsafiy tavsifi

| Davlat         | Ijtimoiy siyosat mexanizmlari                         | Norasmiy ishchilar holati          | Minimal ish haqi / ish sharoiti | Falsafiy izoh                                                              |
|----------------|-------------------------------------------------------|------------------------------------|---------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|
| O'zbekiston    | Ijtimoiy himoya va bandlik dasturlari cheklangan      | Norasmiy ishchilar ulushi yuqori   | Minimal ish haqi past           | Adolatni oshirish institutsional islohotlar bilan amalga oshirilishi lozim |
| Qozog'iston    | Ijtimoiy himoya dasturlari rivojlanayotgan            | Norasmiy ishchilar ulushi o'rtacha | Ish haqi o'rtacha               | Rawls prinsipiga zid tafovutlar mavjud                                     |
| Janubiy Koreya | Bandlikni qo'llab-quvvatlash samarali                 | Norasmiy ishchilar ulushi past     | Ish haqi va sharoitlar yuqori   | Adolat va farovonlik uyg'unligi yuqori                                     |
| Yaponiya       | Samarali ijtimoiy siyosat                             | Norasmiy ishchilar ulushi past     | Ish haqi va sharoitlar optimal  | Qobiliyatlar yondashuvi bilan uyg'un                                       |
| Germaniya      | Keng qamrovli ijtimoiy himoya                         | Norasmiy ishchilar minimal         | Ish haqi va sharoitlar barqaror | Falsafiy jihatdan adolatni mustahkamlaydi                                  |
| Shvetsiya      | Ijtimoiy himoya mukammal                              | Norasmiy ishchilar deyarli yo'q    | Ish haqi va sharoitlar mukammal | Ideal institutsional adolat                                                |
| AQSh           | Bandlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari rivojlangan | Norasmiy ishchilar o'rtacha        | Ish haqi yuqori, farqlar mavjud | Adolat va farovonlik tafovutlari mavjud                                    |

Manba: Muallif tomonidan tuzilgan

Empirik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, mamlakatlararo farovonlik va ijtimoiy siyosat samaradorligi jihatida sezilarli tafovutlar mavjud. O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlarida bandlikni qo'llab-quvvatlash, ta'lim va sog'liqni saqlash imkoniyatlari nisbatan cheklangan bo'lib, bu aholining past va o'rta qatlamlarida ijtimoiy nomutanosibliklarni kuchaytiradi va distributiv adolatni amalga oshirishni murakkablashtiradi. Shu bilan birga, rivojlangan Yevropa va Osiyo mamlakatlarida samarali ijtimoiy siyosat mexanizmlari, bandlikni qo'llab-quvvatlash dasturlari va resurslarni teng taqsimlash tizimlari farovonlikni falsafiy jihatdan uyg'unlashtiradi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Jadval ko'rsatkichlarini falsafiy va empirik tahlil bilan uyg'unlashtirganda, farovonlikni oshirish va ijtimoiy nomutanosibliklarni kamaytirish masalalari nafaqat iqtisodiy, balki etik va

ijtimoiy jihatdan ham muhim ekanligi namoyon bo'ladi. Ushbu tafovutlar distributiv adolatni ta'minlash, bandlikni kengaytirish va imkoniyatlar tengligini yaratish bo'yicha institutsional islohotlar zaruratini oshiradi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari uchun ijtimoiy siyosat samaradorligini kuchaytirish, resurslarni adolatli taqsimlash va farovonlikni oshirish bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqish ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Empirik faktlar va falsafiy konseptlarni uyg'unlashtirish orqali farovonlikni oshirishning optimal mexanizmlari va distributiv adolatning ijtimoiy oqibatlarini chuqurroq tushunish imkoniyati yaratiladi.

**Xulosa va takliflar.** Empirik va falsafiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlarida boylik va daromad taqsimoti, bandlik imkoniyatlari va ijtimoiy himoya mexanizmlari nuqtai nazaridan nomutanosiblik darajasi yuqori bo'lib, bu distributiv adolatni ta'minlash va farovonlikni oshirishga qaratilgan siyosiy va iqtisodiy strategiyalarni dolzarb masalaga aylantiradi. Shu bilan birga, rivojlangan Yevropa va Osiyo mamlakatlarida institutlar samaradorligi, resurslarni adolatli taqsimlash mexanizmlari va keng qamrovli ijtimoiy siyosat farovonlikni falsafiy nuqtai nazardan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Boylik va farovonlik tafovutlarini kamaytirish nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va etik jihatdan ham strategik ahamiyatga ega ekanligi aniqlanadi. Distributiv adolatni ta'minlash, past va o'rta qatlamlar imkoniyatlarini kengaytirish hamda ijtimoiy himoya tizimini optimallashtirish orqali nomutanosibliklarni sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy siyosat va bandlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ilmiy asoslangan strategik yondashuv bilan takomillashtirilishi zarur.

Empirik natijalar shuningdek ko'rsatadiki, O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlarida adolatli boylik taqsimoti va farovonlikni oshirish uchun institutlar samaradorligi, siyosiy barqarorlik va strategik rejalashtirish muhim rol o'ynaydi. Ta'lim, sog'liqni saqlash va bandlik imkoniyatlarini kengaytirish orqali inson kapitalini rivojlantirish va farovonlikni oshirishga qaratilgan tizimli chora-tadbirlar ishlab chiqish lozim.

Xalqaro tajribalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, distributiv adolat va farovonlikni oshirishda institutsional monitoring, siyosatning samaradorligini baholash va resurslarni strategik taqsimlash muhim ahamiyat kasb etadi. Shu asosda, O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlarida ijtimoiy siyosat samaradorligini oshirish, boylikni adolatli taqsimlash va farovonlikni falsafiy va empirik nuqtai nazardan uyg'unlashtirish bo'yicha tizimli yondashuv zarur.

Tahlil natijalaridan kelib chiqib, quyidagi strategik tavsiyalar ishlab chiqilishi lozim: birinchidan, distributiv adolatni oshirish bo'yicha institutsional mexanizmlarni takomillashtirish; ikkinchidan, bandlik va ijtimoiy himoya tizimini kengaytirish; uchinchidan, ta'lim va sog'liqni saqlash imkoniyatlarini adolatli taqsimlash; to'rtinchidan, iqtisodiy va ijtimoiy nomutanosibliklarni monitoring qilish va ularni kamaytirishga qaratilgan strategik siyosatlarni ishlab chiqish; beshinchidan, xalqaro tajribalarni hisobga olgan holda farovonlikni falsafiy va empirik jihatdan uyg'unlashtirish. Ushbu tavsiyalar mamlakatlararo solishtirma tahlilga va ilmiy-falsafiy yondashuvga asoslangan holda O'zbekiston va mintaqada davlatlarida distributiv adolatni oshirish va barqaror farovonlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

#### Adabiyotlar/Литература/References:

1. Piketty, T. (2021). Capital and Ideology. Harvard University Press.

2. World Inequality Database. (2024). Global Wealth Distribution Data.
3. UNDP. (2023). Human Development Report 2023. United Nations Development Programme.
4. ILO. (2024). World Employment and Social Outlook 2024. International Labour Organization.
5. OECD. (2023). Inclusive Growth Report 2023. Organisation for Economic Co-operation and Development.
6. Rawls, J. (1971). A Theory of Justice. Harvard University Press.
7. Sen, A. (1999). Development as Freedom. Oxford University Press.
8. Piketty, T. (2021). Capital and Ideology. Harvard University Press.
9. World Inequality Database. (2024). Global Wealth Distribution Data. Retrieved from <https://wid.world>
10. ILO. (2024). World Employment and Social Outlook 2024. International Labour Organization.
11. OECD. (2023). Inclusive Growth Report 2023. Organisation for Economic Co-operation and Development.
12. Polanyi, K. (1944). The Great Transformation. Beacon Press.
13. Nussbaum, M., & Sen, A. (1993). The Quality of Life. Oxford University Press.
14. UNDP. (2023). Human Development Report 2023. United Nations Development Programme.
15. Stiglitz, J. (2019). People, Power, and Profits. W.W. Norton & Company.

# SCIENCEPROBLEMS.UZ

## IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

*№ S/10 (5) – 2025*

## АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

## ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari”** elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

**Muassis:** “SCIENCEPROBLEMS TEAM”  
mas'uliyati cheklangan jamiyati

**Tahririyat manzili:**

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

[scienceproblems.uz@gmail.com](mailto:scienceproblems.uz@gmail.com)

**Bog'lanish uchun telefon:**

(99) 602-09-84 (telegram).